

UN TEZAU DE PODOABE DACICE DE ARGINT ȘI DE MONEDE ROMANE REPUBLICANE DESCOPERIT ÎN MUNTENIA (Tezaurul de la Rociu, județul Argeș)

V. TEODORESCU, I. RIZEA și V. DUPOI

În primăvara anului 1964, cu prilejul desfundării terenului pentru plantarea viței de vie, în punctul „Măgura“ situat la circa 800 m SV de satul Gliganul de Jos, comuna Rociu, județul Argeș, s-a descoperit un tezaur de argint care, a intrat în colecțiile Muzeului Județean Argeș.

Informațiile vagi, pe care le-am primit în legătură cu descoperirea obiectelor și mai cu seamă împrejurarea că nu s-au putut întreprinde încă cercetări atente la fața locului, ne silesc ca în cele ce urmează să facem o prezentare preliminară a tezaurului, în corelație cu alte piese de acest gen aflate în Dacia, urmînd ca cu alt prilej să prezentăm un studiu complet asupra acestei importante descoperiri.

În componența lui actuală tezaurul este format din următoarele piese de argint :

1. Două brățări plurispiralice, fragmentare, cu capetele lățite în formă de palmete și terminate cu protome de șarpe.
2. O brățară fragmentară lucrată din patru fire de sîrmă în torsadă, cu unul din capetele păstrate în formă de con.
3. Trei cercei de timplă cu capetele deschise, unul ascuțit, iar celelalte îngroșate.
4. Un cercel de timplă cu capetele petrecute și înfășurate.
5. O fibulă fragmentară în formă de scut, frumos decorată.
6. O piesă *saltaleone* dintr-un fir fațetat, cu capetele ascuțite.
7. Unsprezece denari republicani.

Inventarul tezaurului mai cuprinde două piese de cupru și anume : o verigă mică îngroșată din care s-au păstrat două fragmente și o verigă ceva mai mare întregă.

Monedele din tezaur se înșirue pe o perioadă cuprinsă între 150 î.e.n. și 81 î.e.n.¹, după cum urmează :

1. Marcus Fannius, 150—125 î.e.n.
2. Anonimă, aceeași dată.
3. Lucius Minucius, 124—103 î.e.n.

¹ H. A. Gruber, *Coins of the Roman Republic in the British Museum*, London, 1910.

4. C. Cassius Longinius, aceeași dată.
5. Q. Curtius și M. Iunius Silanus, aceeași dată.
6. Marcus Cippius M. f., 99—94 î.e.n.
7. L. Memmius Galeria 90 î.e.n.
8. L. Thorius Balbus aceeași dată.
9. C. Vibius Pansa, 87 î.e.n.
10. L. Iulius Bursia, 85 î.e.n.
11. C. Naevius Barbus, 81 î.e.n.

Precizăm că toate obiectele de podoabă pe care le conține tezaurul fac parte din inventarul obișnuit al tezaurilor de argint dacice. De asemenea, monedele romane republicane apar și ele în numeroase descoperiri de acest fel din Dacia.

Brățări spiralice cu capetele lățite, decorate pe partea exterioară cu un șir de palmete și terminate cu cap de șarpe stilizat, ca la Rociu (fig. 1 a, b) au mai fost găsite pe pământul Daciei la Aiud², Cerbăl³, Dirloș⁴, Hetur⁵, Oradea⁶, Seneruș⁷, Vaidei⁸, Cojocna⁹, FELDIOARA¹⁰, ORĂȘTIE¹¹, Slimnic¹², Peteni¹³, Herăstrău¹⁴, Coada Malului¹⁵, Bălănești¹⁶ și altele.

În ceea ce privește repartizarea lor geografică, de remarcant este faptul că circa 17 descoperiri în care apar asemenea brățări se află pe teritoriul Transilvaniei, desigur, stînd în legătură cu existența argintului acolo, și 4 dincoace de Carpați, începînd cu centrul Munteniei, pînă la Olt.

Plecînd de la elementul plurispiralic, Vasile Pirvan urmărea, pe bună dreptate, rădăcinile acestui tip de brățară pînă în epoca bronzului. Turtirea capetelor și împodobirea lor cu palmete prin presare, învățatul român le socotea ca un produs nou, aparținînd meșterilor argintari daci, care, chiar dacă au preluat unele elemente greco-scitice, cum sînt ornamentul foliolat și motivul zoomorf al capului de șarpe, le-au adaptat gustului vremii lor¹⁷.

Masivitatea acestor brățări, inclusiv a celor descoperite la Rociu, care, cu toată execuția lor artistică, lasă totuși o notă barbară; frecvența lor în tezaurile din Dacia, și în special din Transilvania — bogată

² V. Pirvan, *Getica, o protoistorie a Daciei*, Buc. 1926, p. 544.

³ *Ibidem*, p. 549.

⁴ *Ibidem*, p. 548, fig. 384.

⁵ *Ibidem*, fig. 383.

⁶ *Ibidem*, fig. 371.

⁷ *Ibidem*, p. 547—548.

⁸ *Ibidem*.

⁹ D. Popescu, *Objets de parure geto-dace en argent*, în *Dacia* VII—VIII/1945—1947, p. fig. 9/1,3 ; 11/2—4.

¹⁰ *Ibidem*, p. 199.

¹¹ *Ibidem*, p. 200.

¹² *Ibidem*, p. 201.

¹³ Szekely Zoltan, *Noi tezaure dacice descoperite în sud-estul Transilvaniei*, în *S.C.I.V.*, 1/1965, p. 58 și urm ; fig. 6, 1—3.

¹⁴ D. Popescu, *Nouveaux trésors géto-dace en argent. Trésor de Herăstrău*, în *Dacia* XI—XII/1945—1947, p. 35—41.

¹⁵ D. Popescu, *Noi considerații asupra prelucrării argintului în Dacia*, în *Studii și referate privind Istoria României*, partea I-a, Buc. 1954, p. 92, fig. 1, 6 a, 6 b ; 2, 2.

¹⁶ Eugenia Popescu, în *Revista Muzeelor*, An. II/1965, Număr special.

¹⁷ V. Pirvan, op. cit., p. 547.

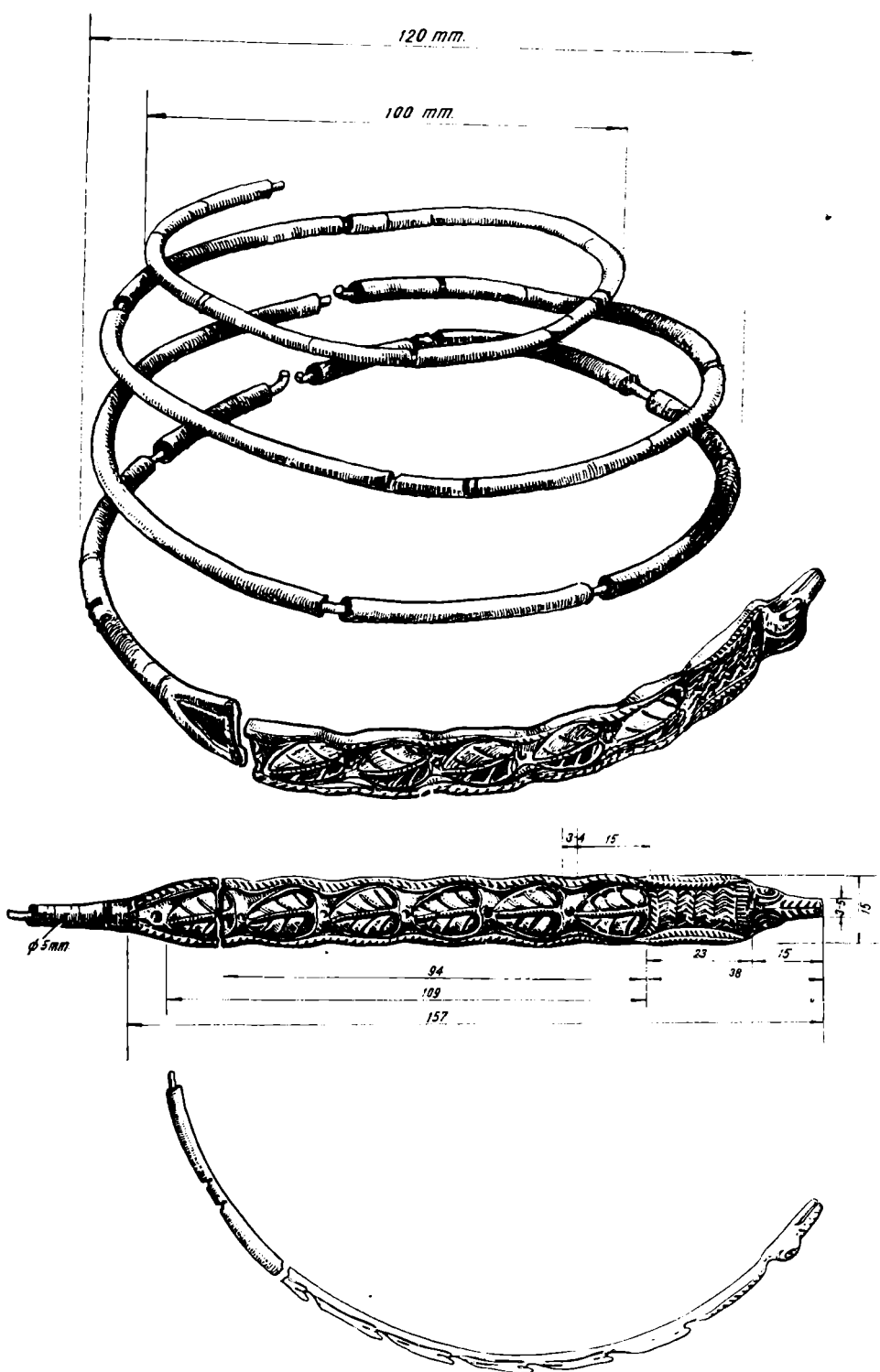

Fig. 1 a, b — Brățară plurispirală fragmentară cu capetele lățite în formă de palmete, terminate cu protomă de șarpe.

sursă de materie primă care presupune existența unor ateliere de prelucrare; asemănarea aproape pînă la identitate între ele; procedeul tehnico-artistic de îmbinare a elementelor mai vechi cu cele noi, care a dat de fapt originalitate stilistică acestor podoabe din Dacia; toate acestea dovedesc fără tăgadă autohtonía lor.

Judecîndu-le în funcție de celelalte obiecte cu care se găsesc de obicei asociate în tezaure (în special după monede), aceste brățări se datează în Laténe III. Dintre tezaurele amintite în care apar astfel de brățări, în cel de la Herăstrău s-au găsit tetradrahme din Thasos, datînd din prima jumătate a secolului I î.e.n.¹⁸, iar în cele de la Rociu, Peteni, Senereuș și Cerbăl s-au aflat monede romane republicane, dintre care ultimele emisiuni sint, respectiv, din anii 81 î.e.n., 68 î.e.n.¹⁹, 44 î.e.n.²⁰ și 43 î.e.n.²¹.

O serie apropiată tipologic brățărilor în discuție, dar deosebită funcțional, o reprezintă în tezaurele dacice inelele plurispiralice cu capetele lățite. Ornamentate de asemenea cu palmete și protome de șarpe, aceste inele se încadrează în aceeași manieră stilistică a brățărilor cu mai multe spirale și se leagă tot de atelierele argintarilor autohtoni.

Inele de acest tip apar, spre exemplu, la Remetea, într-un tezaur cu monede ce se datează între anii 144—16 î.e.n.²² și în așezarea de la Popești, în zona locuinței cu absidă „palat“ din prima jumătate a secolului I î.e.n.²³.

Palmetele caracteristice brățărilor și inelelor se întilnesc pe cupele de lut geto-dacice, imitate după cele deliene, din stațiunile de la Crăsan²⁴, Poiana²⁵ și Popești, datate stratigrafic în secolele II—I î.e.n.²⁶, ca și pe cupele de argint din tezaurul de la Sîncrăeni, datat în prima parte a secolului I î.e.n.²⁷.

În ceea ce privește cel de al doilea tip de brățară din descoperirile de la Rociu (fig. 2, a), prin firele de sîrmă în torsadă — ca element local tradițional²⁸ își găsește analogii și în brățările și torques-urile de acest fel din unele tezaure transilvănene, printre care se numără, bunăoară, cel de la Cerbăl²⁹. Prin sistemul de prindere a capetelor, piesa noastră se apropie mai mult de brățările și colierele din

¹⁸ D. Popescu, loc. cit., în *Dacia*, XI—XII/1945—1947.

¹⁹ Szekely Zoltan, *lucr. cit.*, p. 62—63.

²⁰ D. Popescu, în *Studii și referate privind Istoria României*, I, p. 102.

²¹ B. Mitrea, *Notă asupra unor tezaure de monede romane descoperite în Dacia*, în *Revista Istorică Română*, V—VI/1935—1936, p. 291.

²² V. Pîrvan, op. cit., p. 557, fig. 372; D. Popescu, în *Studii și referate privind Istoria României*, I, p. 103.

²³ R. Vulpe, *Șantierul arheologic Popești*, în *Materiale și Cercetări arheologice*, VI/1959, p. 307—308; VII/1961, p. 321—338.

²⁴ V. Pîrvan, op. cit., p. 547.

²⁵ R. Vulpe, *Șantierul Poiana (Tecuci)* în *S.C.I.V.* III, 1952, p. 252, fig. 22, 1.

²⁶ R. Vulpe, *Șantierul arheologic Popești*, în *S.C.I.V.* 1—2/1955, p. 252, fig. 15, 6—7; idem în *Materiale și Cercetări arheologice* III/1957, p. 231—234; V/1959, p. 339—349; VI/1959, p. 307; VII/1961, p. 321—338; VIII/1962, p. 457—459.

²⁷ D. Popescu, *Le trésor dace de Sîncrăeni*, în *Dacia* (N.S.) II/1958, p. 157—206, fig. 11; 12; 13; 14; 15; 16.

²⁸ V. Pîrvan, op. cit., p. 540, 550.

²⁹ *Ibidem*, p. 539, fig. 373, 3, 4, 6 și fig. 379.

tezaurul de la Sărăcsău, datat în epoca lui Buerebista³⁰; acestea deși de alt tip, au și ele capetele terminate în câte un buton conic³¹.

Butonul conic se întâlnește și la un cercel de timplă de la Rociu, alături de extremitatea opusă subțiată (fig. 2, b). La ceilalți doi cercei de același tip, detaliul conic este redat mai schematic printr-o simplă îngroșare.

Cercei (sau inele de timplă) cu corpul mai mult sau mai puțin asemănător pieselor din tezaurul nostru, lucrați din aur sau bronz și având capetele terminate conic, se cunosc încă din Hallstatt, aflindu-se în mormintele „scitice“ din Transilvania, la Aiud³², Blaj, Tîrgul Mureș³³, Simeria³⁴, Chintău și Teiuș³⁵. De asemenea, au mai fost găsiți și în cimitirul de la Ferigile, în grupa a II-a, de înmormintări (secolul IV î.e.n.)³⁶, în cel de la Murighiol, datînd la sfîrșitul secolului IV și începutul secolului III î.e.n.³⁷, în așezarea de la Poiana³⁸ etc. În epoca Laténe, terminațiile conice se întîlnesc frecvent și la fibule, brățări, colane, inele, zăbale.

Dorin Popescu pare să aibă dreptate cînd arată că tipul de podoaabă în discuție, deși des întîlnit în epoca scitică, nu este de factură scitică, fiind cunoscut din Hallstatt-ul C în Austria de Jos, ca și în regiunile ilirice, tot din prima epocă a fierului³⁹.

Inelul de timplă cu capete petrecute și înfășurate, avînd două spirale răsucite pe corp (fig. 2, c), asemănător prin acest sistem de prindere cu un tip de brățară de sîrmă subțire, întîlnit și în lumea galo-celtică⁴⁰, apare în diferite variante în tezaurele de la Remetea, Șeica Mică, Cerbăl, împreună cu monede romane, din care ultimele emisiuni sînt, respectiv, din anii 16 î.e.n.⁴¹, 28 î.e.n.⁴² și 44 î.e.n.⁴³. Astfel de inele se întîlnesc și în așezările geto-dacice de la Popești⁴⁴, Tinosul⁴⁵, Poiana⁴⁶,

³⁰ O. Floca, *Contribuții la cunoașterea tezaurelor de argînt dacice*, București, 1956, p. 16 și urm.

³¹ *Ibidem*, p. 12, fig. 8, 9, 10, 12 și pl. XXVIII, 2, 3; XXX, 2.

³² D. Popescu, *Cercetări arheologice în Transilvania*, în *Mat. și Cercet. arh.*, II/1956, p. 225, fig. 138, 14.

³³ V. Pîrvan., op. cit., p. 444, fig. 241.

³⁴ M. Moga, *Noi descoperiri scitice*, în *Apulum Bul. Muz. Reg. Alba Iulia*, I, 1939—1942, p. 76—77, fig. 2, 2.

³⁵ K. Horedt, *Pătrunderea și așezarea slavilor în Transilvania*, în *S.C.I.V.*, I/1950, p. 126.

³⁶ Al. Vulpe, *Săpăturile de la Costești-Ferigile (rn. Horezu, reg. Argeș) în Mat. și Cercet. arh.*, VI/1959, p. 246 și VII/1961, p. 221, fig. 4, 1.

³⁷ Ex. Bujor, *Săpăturile de salvare de la Murighiol (raion. Tulcea, regiunea Dobrogea)*, în *S.C.I.V.* 3—4/1955, p. 575, Pl. I, 1—2; și în *Dacia*, (N.S.), II, p. 135, fig. 7, 15—17.

³⁸ R. Vulpe, *Activitatea șantierului arheologic Poiana (Tecuci)*, în *S.C.I.V.*, I/1951, p. 208, fig. 25, 4.

³⁹ D. Popescu, în *Mat. și Cercet. arh.*, II/1956, p. 226.

⁴⁰ Dechelette, *Manuel*, II, p. 1228.

⁴¹ Vezi nota 19.

⁴² O. Floca, op. cit., p. 23.

⁴³ Vezi nota 18.

⁴⁴ R. Vulpe, *Mat. și Cercet. arh.*, VI/1959, p. 318, fig. 12, 7.

⁴⁵ V. Pîrvan., op. cit., p. 557, fig. 388.

⁴⁶ C. Mătasă, M. Zamoșteanu și I. Zamoșteanu, *Săpăturile de la Piatra Neamț, în Materiale și Cercetări arheologice*, VII/1961, p. 342, fig. 3, 3.

Bitca Doamnei⁴⁷, moda volutelor menținându-se pînă tîrziu în secolul al III-lea e.n. la brățările dacilor liberi, după cum se poate vedea, de pildă, din descoperirile de la Gabăra-Porcești⁴⁸.

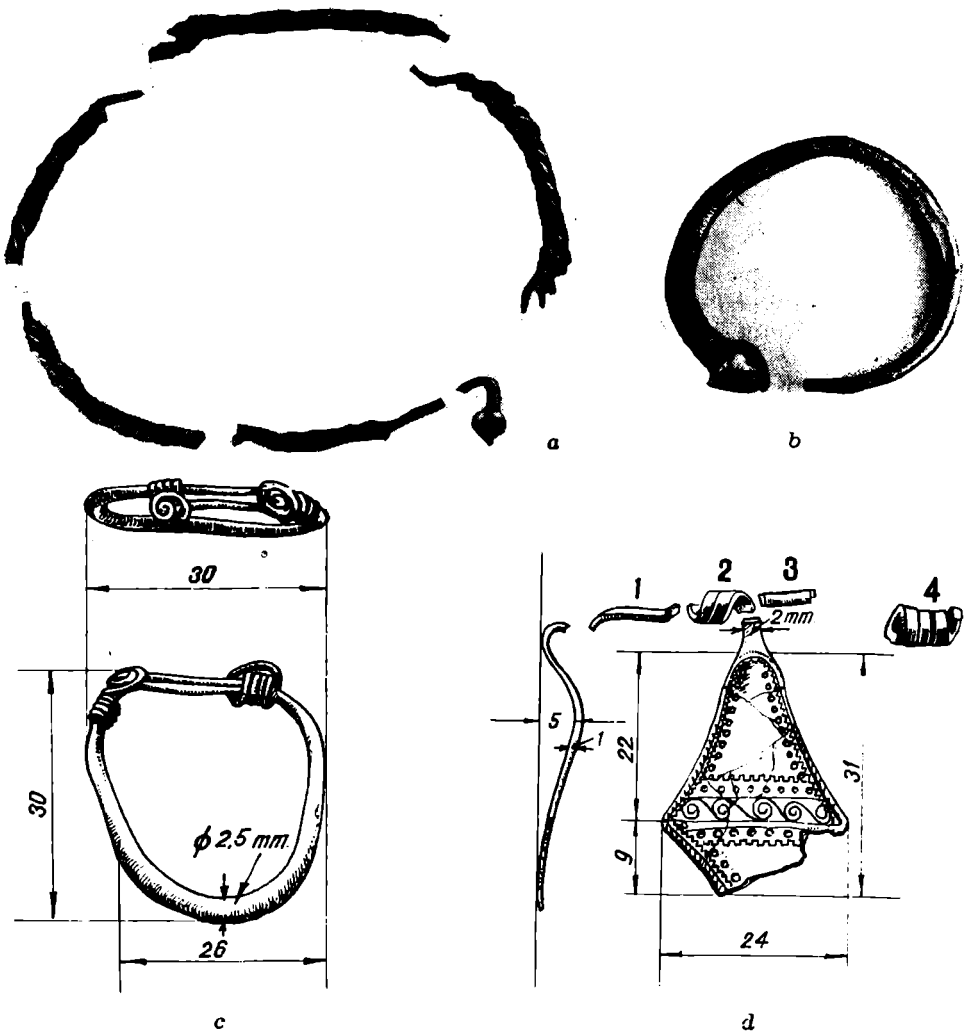

Fig. 2 — a) Brățară fragmentară lucrată din 4 fire de sîrmă în torsadă; b) Cerceul de tîmplă cu capetele deschise; c) Cerceul de tîmplă cu capetele petrecute și înfășurate; d) Fibulă fragmentară în formă de scut.

Varianta mai simplă, cea fără volute, a acestui tip de inele și brățări, se încadrează în același mare interval de timp.

În sfîrșit, fibula „cu scut” de felul celei de față (fig. 2, d) se întilnește în Dacia fie în descoperiri izolate, cum este bunăoară exemplarul

⁴⁷ R. Vulpe, în *S.C.I.V.*, III/1952, p. 205, fig. 23, 5.

⁴⁸ I. Antonescu, *Săpăturile de la Gabăra-Porcești (raion. Roman, reg. Bacău)* în *Materiale și Cercetări arheologice*, VI/1959, p. 480, fig. 5, 1.

de bronz de la Salcia (Oltenia)⁴⁹, fie în tezaure, ca la Cerbăl, Saieș⁵⁰, Sărăcsău⁵¹, Merii Goala⁵² etc., fie în așezări cum este cazul la Poiana⁵³.

Referitor la originea acestei piese, V. Pîrvan o consideră descendentă „fibulei cu scut“ din Hallstatt, numind-o „popular, dacică“⁵⁴, E. Patek⁵⁵ susține originea ei grecească (ajunsă în Dacia prin intermediul Tracilor), iar Dorin Popescu, vorbind de tipul mai vechi întilnit la noi, întrevește și posibilitatea unei surse legate de spațiile ilirice⁵⁶.

Desigur că în această privință trebuie să ținem seama de tradiția formei ce se întilnește pînă în epoca romană și de elementele ei decorative, aflate și pe un număr însemnat de alte obiecte descoperite pe teritoriul țării noastre. De pildă cecurile simple ori concentrate punctate cu diferite combinații de linii se văd și pe cingătoarele de bronz de la Gușterița⁵⁷ și Pecica⁵⁸, pe o aplică de bronz de la Spălnaca⁵⁹, pe patru piese de harnașament din același metal, ajurate, din necropola de la Balta Verde⁶⁰, pe o spadă de bronz de la Curteni⁶¹, pe un obiect din os dintr-un cuptor dacic de la Oradea-Salca⁶², pe piepștenii de os Latene de la Mediaș, Ocna Sibiului⁶³ și Poiana⁶⁴, pe un fragment de vas hallstattian de la Bita⁶⁵ și pe două fragmente ceramice din aceeași epocă de la Cățelu Nou⁶⁶, pe imitațiile de cupe deliene din așezările geto-dacice de la Popești⁶⁷ și Poiana⁶⁸, pe plăcile din tezaurul de la Poiana-Gorj⁶⁹, etc.

Avînd în vedere elementele mai vechi, chiar cu influențe sudice sau sud-vestice și faptul că această fibulă apare strîns legată de inventarul tezaurelor dacice din Latene III, ea trebuie considerată un produs al atelierelor băștinașe. Exemplarul nostru ca și celelalte obiecte din tezaur, aparține primei părți a Laténului III.

⁴⁹ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, 1939, p. 210.

⁵⁰ V. Pîrvan, op. cit., p. 553, fig. 391 și pl. XXXVII, fig. 2; pl. 37, 4—8.

⁵¹ O. Floca, op. cit., p. 15, fig. 7.

⁵² D. Popescu, în *Dacia*, VII—VIII/1937—1940, p. 186—187, fig. 3, 5 și fig. 5.

⁵³ R. Vulpe, în *S.C.I.V.*, 1/1951, p. 210, fig. 26, 1—2.

⁵⁴ V. Pîrvan, op. cit., p. 553.

⁵⁵ E. Patek, *Antiquitas Hungarica*, 1948, p. 86 și urm.

⁵⁶ D. Popescu, în *Dacia*, XI—XII/1945—1947, p. 60 și în *Studii și referate privind Istoria României*, I, p. 90.

⁵⁷ V. Pîrvan, *Dacia*, ed. III-a, 1958, p. 13, fig. 6.

⁵⁸ V. Pîrvan, *Getica*, p. 329, fig. 217.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 316, fig. 205, 5.

⁶⁰ D. Berciu și E. Comșa, *Săpăturile arheologice de la Balta Verde și Gogoșu (1949 și 1950)*, în *Materiale și Cercetări arheologice*, II/1956, p. 325, fig. 55, 1—2 și 56, 2—3.

⁶¹ Z. Szekely, *Contribuții la cronologia bronzului în Transilvania*, în *S.C.I.V.*, 3—4/1955, p. 859, fig. 11.

⁶² M. Rusu, V. Spoială, L. Galamb, *Săpăturile arheologice de la Oradea-Salca*, în *Materiale și Cercetări arheologice*, VIII/1962, p. 162, fig. 5.

⁶³ V. Pîrvan, *Getica*, p. 529, fig. 365.

⁶⁴ R. Vulpe, în *S.C.I.V.*, III/1952, p. 204, fig. 19, 3.

⁶⁵ V. Pîrvan, *Getica*, p. 389, fig. 268.

⁶⁶ V. Leahu, *Cercetări arheologice de la Cățelu Nou*, în *Cercetări arheologice în București*, II/1965 p. 65, fig. 44; I/1963, p. 29, fig. 12, 1.

⁶⁷ R. Vulpe, în *S.C.I.V.*, 1—2/1955, p. 252, fig. 15/5, 8.

⁶⁸ R. Vulpe, în *S.C.I.V.*, 1/1951, p. 195, fig. 17, 3.

⁶⁹ C. S. Nicolaescu-Plopșor, *Le trësor dace de Poiana-Gorj, în Dacia*, VII—VIII/1937—1940, p. 208, fig. 3.

Precizările cronologice obținute pe baza analogiilor cu alte tezaure sînt confirmate de elementul numismatic intern al tezaurului de la Rociu. Ultima monedă de aici datînd din anul 81 i.e.n. arată că tezaurul a fost îngropat la o dată ulterioară nu prea îndepărtată, poate în legătură cu evenimentele prin care Buerebista ajunge în fruntea getodacilor și unifică teritoriile acestor triburi.

De altfel, așa cum s-a observat mai de mult, seria monedelor tezaurizate din majoritatea tezaurelor din Dacia, se oprește în secolul I i.e.n.⁷⁰.

Tezaurul de podoabe și monede de la Rociu vine să completeze numărul descoperirilor de acest fel din Dacia și să confirme unele observații ale cercetătorilor români, în legătură cu atribuirea etnică, cu datarea și semnificația istorică.

O cercetare mai stăruitoare pe care urmează să o facem descoperirilor prezentate aici, ne va da puțința unor observații și a unor considerații de ordin istoric mai ample.

UN TRÉSOR COMPRENANT DES PIÈCES DE PARURE DACIQUES EN ARGENT ET DES MONNAIES ROMAINES RÉPUBLICAINES, DÉCOUVERT EN MUNTÉNIE (LE TRÉSOR DE ROCIU, DÉP. D'ARGÈŞ)

RÉSUMÉ

L'étude porte sur la description d'un trésor comprenant des pièces de parure daciques et des monnaies romaines républicaines, trésor qui fut découvert, en 1964, dans la commune de Rociu, département d'Argèş.

Les auteurs ne peuvent pour l'instant préciser certaines particularités zonales afin d'individualiser ce trésor. Il s'agit plutôt d'un travail portant sur la datation et d'une mise en corrélation des pièces avec d'autres provenant des découvertes semblables. Toujours est-il que ce trésor s'ajoute au nombre des découvertes de ce genre de la Dacie connues jusqu'à présent en permettant aux chercheurs roumains d'en dégager certaines observations concernant l'attribution, la datation et la signification historique de ces trésors.

⁷⁰ I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschungen in Rumänien* Frankfurt/Main, 1933, p. 168 ; D. Popescu, în *Studii și referate privind Istoria României*, I. p. 103